

”Missä on historia? Ihmeellistä: kaikki tietävät – ja harvat ihmiset ovat siitä selvillä – että se on olemassa yksinomaan nykyisyydessä, nyt elävän sukupolven tiedossa ja toiminnassa.”

Arvoisa puhemies, pääministeri, kansleri, rehtori, hyvät kutsuvieraat.

Johan Vilhelm Snellmanin mukaan jokainen sukupolvi kirjoittaa historian uudestaan. Me Snellmanin jälkeiset sukupolvet tarkastelemme myös hänen teoksiaan ja ajatteluaan oman aikamme näkökulmasta. J. V. Snellman on esitelty meille jo alakoulussa suomalaisena suurmiehenä. Snellman oli rohkea uudistaja. Hänellä oli visioita, joiden pohjalta hän kehitti suomalaista yhteiskuntaa ja ajattelua. Snellman on osa suomalaista historiaa tänäänkin.

Maailma ja Suomi ovat kuitenkin muuttuneet Snellmanin ajoista varsin paljon. Siinä missä Snellman kirjoitti perheenjäsenilleen, ystävilleen ja kollegoilleen pullomusteella kirjeitä, jotka ovat ilahduttavalla tavalla säilyneet jälkipolville, viestimme me tänään matkapuhelimen, sähköpostin ja messengerin välityksellä. Snellman eli Venäjään kuuluvassa Suomen suuriruhtinaskunnassa, kun taas meidän pian 90-vuotias itsenäinen Suomemme suuntaa katseensa integroituvaan Eurooppaan ja toimii globaalien yhteisöiden osana. Siinä missä Snellmanin varhaislapsuudessa Euroopassa riehuivat Napoleonin sodat, olen minä kylmän sodan viimeisen vuosikymmenen lapsi. Kun Snellman meni parin vuoden mittaiselle matkalleen Keski-Eurooppaan, hän käytti kulkuneuvonaan postivaunuja, jokilaivoja ja Saksan ensimmäisiä rautateitä – me lennämme Keski-Eurooppaan viikonlopun kaupunkilomalle.

Onko Snellmanin tuotannossa ja ajatuksissa silti jotain, mikä on tuoretta ja ajankohtaista myös 2000-luvun suomalaisen nuorison näkökulmasta?

Kaikki Snellmanin ajatukset eivät ole kestäneet ajan hammasta. Ajatellaanpa esimerkiksi hänen käsitystään sukupuolten työnjaosta ja naisten roolista kansakunnan kehityksessä. Sen mukaan minun ei pitäisi nyt olla tässä, esiintymässä julkisessa tilassa ja pitämässä tätä puhetta. Snellmanin ajatuksia seuraten minun pitäisi toimia kansakunnan parhaaksi vaalimalla aitoihinimillisiä arvoja välittömästi perheen piirissä ja kohottaa kansakuntaa uudelle sivistysasteelle sivistämällä nuoren polven ymmärrystä ja sydäntä kotona. Minun pitäisi kasvattaa lapsia ja turvata hyvän perhe-elämän edellytykset miehen toimiessa yleisten asiain, kunnan, kirkon, valtion, tieteen ja taiteen hyväksi.

Snellmanin toimiessa pohjalaisen osakunnan kuraattorina 1830-luvulla ylioppilaskunnan johtohahmot eivät olleet naisia. Ylipäätään ensimmäinen naisylioppilas nähtiin Helsingin yliopistossa vasta yli kolme vuosikymmentä myöhemmin. Siinä mielessä on ymmärrettävää, että monissa muissa asioissa kovin uudistusmielinen Snellman näki naisen paikan yhteiskunnassa, kuten näki.

Enemmän Snellmanin ajattelussa on kuitenkin sellaista, jolle löytyy kosketuspintaa myös tässä ajassa. Osa Snellmanin ajatuksista esimerkiksi yliopisto-opetukseen ja sivistykseen kansakunnan tulevaisuuden turvana liittyen ovat suorastaan hämmästyttävän ajankohtaisia.

Snellman eli aikana, jolloin ajatus Suomesta kansakuntana oli vasta muotoutumassa, ja hän antoi oman mittavan panoksensa suomalaisen kansakunnan rakentajana. Mitä kansakunta sitten tarkoitti Snellmanille? Hän liitti kansakunnan käsitteen kansalliseen identiteettiin, omaleimaiseen kulttuuriin ja kansalliseen sivistykseen. Kansallisuusaate ei tarkoittanut Snellmanille käpertymistä vain oman kansan pariin. Hän näki Suomen tulevaisuuden kansakuntana nimenomaan muiden kansakuntien joukossa ja vuorovaikutuksessa niiden kanssa.

Idag fungerar nationen Finland som en del av en internationell gemenskap. I ett integrerande Europa och en globaliserande värld är Snellmans tanke om nationell kultur som källa och förstärkare för identitet i själva verket mycket aktuell. För honom innebar fosterländskhet att människan alltid är bunden till sin egen omgivning, sin tid och kultur. Individerna är alltid hemma från någonstans. Människan fungerar dels inom ramen för sin egen nation, dels är hon en aktiv skapare av sin egen nations kultur. Det egna språket och den egna kulturen är den omgivning som individen ofrånkomligen behöver för att må bra, för att kunna utveckla sig själv och för att kunna ta del av den allmänt mänskliga kulturen. Unga finländare är å ena sidan världsmedborgare, men å andra sidan är det just världsmedborgarskapet som får dem att uppskatta sina rötter och sin finskhet.

Kansallisen identiteetin ja kansallisen tradition muovautumisessa Snellman piti välttämättömänä kansalliskieltä. Itse ruotsinkielisen perheen kasvattina ja koulusivistyksensä ruotsiksi saaneena hän taisteli suomen kielen aseman puolesta ja nosti määrätietoisesti suomea sivistyskieleksi. Suomen suosiminen ruotsin kustannuksella ja ruotsinkielisten suomalaistaminen ei nykypäivän ajatteluun istu. Pidän Snellmanin kieliäjäattelun keskeisimpänä ajatuksena nykypäivän näkökulmasta sitä, että jokaisella tulee olla oikeus omaan äidinkieleensä ja sivistyksen saamiseen sillä kielellä. Mahdollisuus oman kielen käyttämiseen luo osallisuutta. Snellmanin aikaan tämä tarkoitti suomenkielisen rahvaan osallistamista nuoren kansakunnan kehitykseen suomen kielen asemaa parantamalla. Tänään se tarkoittaa yhtä kaikki myös ruotsin- ja saamenkielisten kotoperäisten vähemmistöjemme huomioimista sekä maahanmuuttajataustaisten suomalaisten äidinkielen kirjjon tunnustamista ja kunkin äidinkielen opiskelumahdollisuuksien tarjoamista koulujärjestelmässä. Enää monikielisyttä ei nähdä uhkana.

Suomen ja ruotsin kielen asema kansallisina kielinämmä on tänä päivänä vahva. Tieteen maailmassa niiden tulevaisuus ei kuitenkaan itsestään selvästi näy kirkkaalta. Kasvat kansainvälistymisen vaatimukset yliopistoissa ovat joillain aloilla jo johtaneet siihen, että yhä suurempi osa julkaisuista kirjoitetaan englanniksi. On

opiskelijoita, jotka eivät enää taida oman alansa perussanastoa äidinkielellään suomeksi tai ruotsiksi. Meidän ei tule kääntää selkäämme tiedemaailman kansainvälistymiselle. Kansainvälisyys ja englanninkielisen opetuksen kehittäminen ei kuitenkaan saa tarkoittaa suomen- ja ruotsinkielisen opetuksen jättämistä lapsipuolen asemaan. Tutkimuksen tekoon kotimaisilla kielillä tulee edelleen kannustaa.

Nykyopiskelijan näkökulmasta on kiinnostavaa, että J. V. Snellmanin opinnot filosofian kandidaatiksi polveilivat useamman tieteenalan kautta kestäen kaiken kaikkiaan melkein 10 vuotta, ja hän työskenteli opiskeluvuosinaan kotiopettajana. Tämä kuulostaa kovin tutulta. Monen 2000-luvun ylioppilaan opinnot kestävät tavoiteaikoja pidempään. Nuorison edustajana asetun tässä Snellmanin ja sivistyksen puolelle. *”Opiskelijan lähdön hetken yliopistosta määrää tieteen kannalta se, että opiskelija osoittaa, ettei hänen tietonsa ole pelkkää muistitietoa ja kirjatieta eikä myöskään mielivaltaisia päähänpistoja ja satunnaisia mielipiteitä vaan järjestäviä ja yhtenäisiä käsittämistä, joka on saavutettavissa ainoastaan tiedonrakkauden ja vakavan itsenäisen opiskelun avulla”*, kirjoitti Snellman teoksessaan Akateemisesta opiskelusta.

Yliopisto-opinnoissa keskeisintä ei ole, kuinka pitkään ne kestävät, vaan mitä niiden aikana opitaan. Hengen sivistykseen ei kuulu vain kirjatieiden opettelu ja luennoilla istuminen, vaan ajattelu ja annettujen totuuksien kyseenalaistaminen ja omien johtopäätösten tekeminen. Yliopisto kasvattaa opiskelijaa itsenäiseen ajatteluun ja tiedonrakkauteen. Snellmanilainen yliopisto ei ole koulu, jossa luetaan läksyjä, vaan sivistyslaitos, jossa harjaannutaan itsenäiseen tieteelliseen ajatteluun ja omaksutaan vakaumus. Tätä myös nykyopiskelijat tarvitsevat, jotta he kykenevät vastaamaan aikamme haasteisiin. Snellman moitti 1800-luvun yliopistolaitosta virkamieskasvattamoksi. Hänen ajatuksensa siitä, että yliopiston on kyettävä olemaan enemmän, on 2000-luvulla ehkä ajankohtaisempi kuin koskaan. Meillä 2000-luvun ylioppilailla ei ole edessämme turvallista virkamiesuraa. On vain pätkätöitä, ja niistä toiseen luoviessa koulun ulkoa opitut valmiudet eivät riitä. Tarvitaan laaja-alaisempaa sivistystä.

Viime vuosina yliopistojärjestelmä on läpikäynyt suuria muutoksia. Yhä enemmän painoarvoa annetaan tehokkuudelle, opintojen suorittamiselle nopeasti ja pienin kustannuksin. Lyhytnäköisessä kilpajuoksussa kansallisen kilpailukyvyyn puolesta sivistys uhkaa jäädä jalkoihin. Tänään, J.V. Snellmanin 200-vuotipäivänä, haluan jokaisen tässä salissa läsnä olevan pysähtyvän hetkeksi miettimään asiaa. Olemmeko valmiita luopumaan snellmanilaisesta sivistysyliopiston ihanteesta?

Hyvä kuulijat, kaikkein keskeisin osa Snellmanin perintöä 2000-luvun suomalaisille nuorille on usko sivistyksen voimaan. Snellmanilaisittain sivistys ei tarkoita muodollisia oppiarvoja tai ulkonaista koulutustasoa. Sivistys on älyllistä ja moraalista kehitystä, jonka saavuttaminen vaatii kiinnostusta oppimiseen ja tiedon vaativaakin

käsittelyä. Se on ihmisyyttä, ihmisen kasvamista itsetietoisuuteen eli tietoiseksi omasta inhimillisyydestään. Sivistys on ihmiseksi tulemista ja ihmisiksi olemista.

Snellmanin kansallisuusohjelmassa sivistys toimi myös kansantalouden elvyttäjänä ja toisaalta kansantalouden kehitys vaikutti suotuisasti sivistyksen heräämiseen ja kehittymiseen kansakunnassa. Snellmanilainen sivistysyliopisto on luonteva osa yhteiskuntaa. Snellman oivalsi ajatuksen yliopistojen yhteiskunnallisesta vuorovaikutuksesta yli 150 vuotta ennen kuin se kirjattiin yliopistolakiin. Snellmanilaisittain sivistyksen puolustaminen ja akateeminen vapaus eivät olleet uhkia Suomen kilpailukyvyille, vaan avaimia sen saavuttamiseen.

Snellman näki Suomen lunastavan paikkansa kansakuntien joukossa omaa sivistysperintöään kehittämällä. Uskon, että sivistys on Suomen paras kilpailuvaltti tänäänkin. Pienenä kansakuntana meidän on syytä säilyttää koulutusjärjestelmämme sivistystä tukevana, helposti saavutettavana, tasa-arvoisena ja laadukkaana. Sillä tavoin pystymme parhaiten takaamaan, että sivistysyliopisto omalta osaltaan tukee Suomen menestystä kansakuntana kansainvälisessä yhteisössä.

"Suomi ei voi mitään väkivalloin; sivistyksen voima on sen ainoa pelastus", kirjoitti Snellman vuonna 1840. Se on totta myös tänään, vuonna 2006.